103

MSIMANGA, MICAH

MSIMANGA,

MICAH ~~(MSIMANGA R)~~

A 59/28/100

B 59/38/19-27

26-2-1922 59/28/100

100 Micah (Ndabazezwe?)
Msimanga (Penpinyah's father) enters.

Inter alia, he says the Sobuza, King of Swaziland, was once invited by Tshaka to come and see him. Sobuza did so, coming either to the Mbelebele or the Bulawayo kraal. After discussing their business, whatever it was, Sobuza returned to his country. This shows that Tshaka did not put ~~pa~~ chiefs to death as a matter of course, especially where they acknowledged his supremacy.

(for continuation of notes by Ntshelele and Lonzica, see next nbk bright blue)

18

ngomnabiz'azo). Za se zi m kaka pakati zi m kota zi m kota. Za se zi suka kuye kwa ye lok'emi yena Ngokuma kwake se zi deda. Base bat'abelungu ka pume. U sa hlel'impela. Wa ye puma'e seyo hlala ke.

Namanje amakosi a ngotshiwayo a zsiwa lapo, afele kona, i bulawa imoya wa lezo zitewane, kanti ubukosi bayo bulula.

Kwa bonakala ke ukuti uletsha inkos'epumelele ngobukosi emhlabeni pakati kwawo wonke la makos'amaye amnyama.

Tshonisile is slight-build, does not have children. Ilok'e ngeza njalo.

Massacre of Piet Retief.

Sanzica (grandson of Ndhlela) says he heard from that Piet R's party tried to surround Mgungundhlovu and failed. This was reported to the King & was the principal reason ~~what~~ why Boers were put to death – for they had been seen by them to be impi indeed – Godide (S's father) was of Izinyosi regt.

59/38/19-27

59/38/19-27

29.2.22.

(alias Ndabazezwe)

Mzatu Msimanga of Falaza regt. (born about 1859) (his umnsezi, i.e. eldest sister) 19

lived at Nkwentkwe till about 22 years of age i.e. to 1880, when he came into Natal. Now lives at Ekukumaleni, near Ladysmith.

ukuBujiswa kwe Thlozi.

[This p. to be inserted on p. 1 where shown.] (2)

ukuBujiswa kwe Thlozi loku, kuf'umnumzana, mhlaumbe kuf'inkosikazi; aba bujiswa bonk'abantu. Ku bujiswo izinhloko zo muzi. Ma kuf'umnumzana, ku hlatshwa inkomo, kudhliw' umuti, kutiwe "kudhliw'amakubalo". (3) Bepe (BE SE) ku hlalwa ke, ku zilwe, ngoba ku fiwe. Amakosikazi a hlal'a nga pumi ekanda, a nga fak'isibuda (OCHRE) ~~ekanda~~ ezinhlokweni – abafelokazi (WIDOWS). Ku zila (ABSTAIN) ke nxa so ku lungisiw' umuzi, se be zo puma, ~~bago~~ izinhloko ba zi fak'ibomvu. U kuti ke loko, se be hlambulukile (CLEANSE, PURIFY). Be se ku hlatshwa ke, so ku telw'amadhlozi; so ku bongwa, so kwenziw' ulshwal'obamunye.

Ukubujisa loku, ukuti so ku bujiswa lo munt'o se wafa, ukub' ez'ekaya, a be idhlozi eli zo ba beka (WATCH OVER) lap'ekaya, eli bongwayo; kutiwe ilona e li ba sindisayo (well-being).

Se nge temba (PUT TRUST IN) lapa, ngi kamba nje, ngi ingibe ngi yempeni, ngi bonga ~~yong~~ lona, ngi ye temba ukuti ubaba u yo ngi beka, ngi sinde, ngi ze ngi buye. Iwona lowo ke umkuba we dhlozi kiti.

Inkomo le i hlatshw' esibayeni, kade ku kulungwa ku bongw' amadhlozi a lapo. Inkomo e zo hlatshwa i yahlukaniswa kwezinye esibayeni, ~~yo~~ ime enhla nesibayeni, ezinye izinkomo zi me pakati kwesibaya.

Ku yale ku tetwe ntambama, be se ku lalwa ke inkomo e zo hlatshwa i si yagiwa, ~~[illegible]~~ yagiwa uo' amadhlozi. Se ku vukw' ekuseni ke futi, kungenw' esibayeni, kuya umninimuzi na bafana bake — abasifazane abaveli lapo. Se ku kon' opet' umkonto. Kuti ma se kuyeim' ukubonga, a ba se yi gwaza. Iti i nga kala ka i gwazwayo, kutiwe: "Kala nkomo ka baba!" U se ngena ezibongweni zake, nom' engazi qedile. Kutiwa nsa i kalile, inhle, yamukeleke kahle emadhlozini. Imou ya e nga kaliyo ka yi wa bong' amadhlozi, ngako ngob' i nga kali.

O kwa se makosini a kubongwa kuseihlwa. Ku bongwa nga lelo langa nje e li zo gwazwa ngal' izinkomo. Ku qal' inkosi. Iyon' i zo kuluma nazo kuqala. Izinkomo zi ngeniswa esibayeni e zi senhla senkosi.

Inkosi i ngena nazo kona. Ku ngek' izi nkom' ezinye ku yizo zona lezo e zi zo hlatshwa zodwa. Izinduna ke e zi ngapandle zi nga ngena. Ikuluma ke inkosi, i bonga, opet' umkonto yayo, i pelele, i kuluma ke ne zinkomo, i bong' amadhlozi akubo.

Ngake nga ku bona kwa nga ku Cetshwayo, ~~[illegible]~~ inkosi e nga bekela kuyo, nga buka yonk' inkuba ya kiti kwa Zulu.

Loku ~~[illegible]~~ ukubongwa kwamadhlozi nje, ka ku iko ukubuyisa. ~~A ngi kwazi.~~ Loku umkuba wa kwa Zulu wo kuti ku hlatshwa e ze mzimu, e zi netshelwa irubo lokuti.

Ha! ko ~~[illegible]~~ (e zi netshelw' u Hako) ~~Yonk~~ Izinkomo e zi bong' amadhlozi, amatambo a ya gogwa, a tshiswe, a tshiselw' esibayeni. Loko kwenziw' ukuba amatambo lawo a nga patwa abe zezwe, ngoba inkom' e bong' amadhlozi. Kwesabiswa abatakati ba za u tata la matambo, b'on' idhlozi li be libi, mhlaumbe li bulal' umnunzi walo.

Impepo (7)

Impepo ya i ngenzuwa abantu bonke. Abange ba beyenza la ku bongwa amadhlozi, zihlatshelw' izinkomo. Ku za uti ke, ku tatw' amanoni [FAT] enkomo, le ihlatshiwe, be se ku yjiwa lapaya kapa kuzo tutelwa kon' inkomo. Be se ku tshiswa la mafut' emsamo, a xutshwe [MIXED] ne mpepo. Ku tshiswe ke. Kuzo baselw' o dengezini lwe bumba. Umlilo u baselwa lapo, be se ku bekw' [BEKW] amafuta, iqata [SMALL PIECE] elincane, be se ku bekw' impepo pezu kwawo. Loku ke ku zo kwenziwa isalukazi esi lala kuleyo ndhlu. Si kwenza si sodwa. A kwenzi umuntu olukuni [HARD-HEARTED]; kwenz' isalukazi e si zala lab' abantu, mhlaumbe umina kulu. Kutiwa umnikelo [OFFERING] wa madhlozi lowo. Isalukazi si tungisela [BURN, MAKE SMOKE] nje si sodw' endhlini. Abancane kabazi lapo. Utshwala lobo obekwe nge gobongo [CALABASH], mhlaumbe ukamba, emsamo, a bu ku puzwa abancane, bu yo puzwa isalukazi, zona lezi e zi tshisel' impepo. Iti inkomo a ngatutelw' endhlini, ~~so~~ ~~ku bekwa utsh~~ i bekwe pezu kwa [illegible]

soyo, se ku bekwa igobongo lo tshwala. So ku letw' umlilo ngo dengezi noma ukamba. Se ku tatw' amafut' omhlehlo [CAUL], a citsh' ukubanfang' endhlebe yo muntu, a be se bekw' emlilweni o so dengezini; se ku bekw' impepo pezu kwawo. So ku tunga. Isalukazi lapo ka si kulumi ~~no~~ luto, ~~ka~~ si puke si nge na muntu nxa senza loko. Noma si ya kuluma ku suke ku nga seko muntu ma se senza loko. Se si pumak' endhlini, se ku valwa. Ku valwa nje ke se ku dedelw' amadhlozi, a ngene a zo kudhl' inkomo yawo, a puze utshwala ~~ke~~ bawo. Loku ukupuma ke kwenz' umzungziwana, ku za dedelw' amadhlozi kuti ngemva kwa loko ke, ikona sa ku zo buyelwa ke. Se ku zo pekw' ububende [BLOOD + MEAT] ne mbilini [ENTRAILS]: umbilini lo awatumbu, nosu [PAUNCH], nekoani [4TH STOMACH AND THE INTESTINES NEAR IT], ne singaka. ~~ububende~~ Inyama e zo gotshwa jeng' ububende [sus' ezipapeni ya ye] izinhlonhlo [BEST BRISKET (BRYANT – TLONTLO)] le nyama ke e namatel' izinso [KIDNEY], ize i pum' esingeni [RUMP].

Impepo umkuba woku bong' amadhlozi. Nalapa ku buyisw' idhlozi i ya tshiswa. Kodwa ke, hazi abantu bonke; ku kon' aba kwenzayo, ku kon' abanga kwenzi, kanti ba hlangen' ukubong' amadhlozi.

(The parting of the ... ceremony) (5)

Nomkubulwana, also Pukula.

I cannot explain this custom properly.

umtshopi (6)

Lo mkuba nga wu bona kwa Zulu, eNkwenkwe, nji
se in ncane impela, ku se ku Mpande. Nga bon' ama-
ntombazana e vuk' ekuseni, a hamba, e hamba
nawo wonke a leso sigodo, a qond' endhle. A
qazi wona lapa' e yo hlangana kona. Kuti ke emini
a qezwakal' e hlabelela, a s'ez' emakaza. Enga
ku bona ke mina, imizi a yo ku yi ngen' ecaleni,
njeng' okwaka kwe mizi. A fike ku lowo muzi,
(When they come to the first one,)
a fike kuwo kugala, eme, a rube. Be se ku kitshwa
izingane ekaza, zi kitshwa oncina. Izingane be
se ziya kuw' amantombazan' nga pandhle kwo
muzi, lapa' eme kona. Izingane ke zona zi ya
fika, zi laliswe pansi, pambi kwawo, ububanzi
o ba ngang' esitiladi! Se be suka ke labaya a
ba rubazo, ba suka nga majubane, ba fike beqe

(break off)

(ku qotshulwa yonk' into e intandela yamahlle; kudhlukwe yona)

Enga ba bonayo ba be bince intandela ya tukuwe, i yenze-
wa ingeb 'igapezi' (nga pambili na ngasemva) ~~a fakw~~ 'e intanjeni, i ye i hole pansi. Kwalukwe
eng' intandela futi e zo fakwa ekanda, iti imbo, ku
val' amehl' odwa ku ba mayikayika nje. Kwalukwa kahle
nga sebuswoni, kwenzekwe ukub' a bone.
'Street ~~igowa ito~~

NOT CAREFULLY MADE, JUST HANGING

izingane. Se be dhlula njalo, se beya kwo
muny' umuzi. Nakona bazo fika benze loku
aba kwenze ku lo. Ba ze ba yi gede yonk' imizi
benze njalo. Uma se be yi qedile ke, se be hamba
be buyel' endhle, se be yo lahla loku, se be yo
geza ke.

Lento i bi ngasa setshenziswa ku Cetshwayo.
Mhlawumbe kodwa, ngoba izwe li kulu, ngabe
ba ya ku sebenzisa. Futi kwa ku nge siko
ukuti uCetsh. wa ku vala.

(THE STORY, ACCOUNT)

A ngi lazi (izwi) lokuti ~~ba~~ 'amantombazana
lana a ye hamb' e ngenis' ezindhlini za zalukazi.

uMtshopi lo wenzelwa ukuba ku kitshw'
umhlola pakati kwezwe, ukufa o ~~ng~~ ku njeng'
omkuhlane, ~~n~~ ukufudumala. A wenzelwa
ukuti ku kitsh' ukufa o kwenziwe umtakati.

ukuKalel' amabele.

· O 28 667

Loku ukubona ukuti unyaka mubi, u vam'
(STALK GRUB, STALK/MAIZE-BORER)
isihlava (isangcokolo) Amantombazana ke
a yo pum' emakaza, ~~...~~ (a leso sigodi) a hlangane ~~ku~~ onke.
Lap' e hlangene kona ke, a se zo suka a yo
ngena nga lap' e bonazo ukuti a yo geina
nga semasimini a lapa e za ulahla ngakona
amabele a ne sihlava. A ya fika ku lezo nsimi,
a gijima pakati kwazo, a ti saka! a cileke

Kuye yonk' imisima leyo; a ya kala, ati: "Maye, mabelé!" "Maye, mabelé!" "Maye, mabelé:" Atsho njalo; a kuk' okunye. A hamb' ehleteli amabele nga manye, lana a ne sihlava pakati kwemisima. Enye njalo kuwo wonk' amasimu. A zo hamba nawo la mabele a itshuliwe. Ku yoti uma se be ged' onk' amasimu, ~~se~~ base be wa tata la mabele ~~bahle~~ bay' ehlane, lapa kunyeko nsimu ~~Kona~~ ba wa lahle kona. Se be y' emfuleni, se be yo geza. Se be buya ke, be nga bonanga be lol' endhle.

Amantombazan' a kalel' amabelé a bunca njengaloku e buna amhla yonke.

umbango wo muzi ka Masipula ka Mamba (7)

uMasipula wa ganw^wa^ unina ka Majumba, owaye uMscapo (uMpsenga). Wa ye se m usa kwabo. W~~a~~l' umfazi; wati ka tandi ukuba a yoba isigqila si ka nina ka Masipula. uMasipula wa m yeka. Wa ye se ganwa unina ka Zikode, o ^ngu^ uMtenyisazwe. Waye seti uMasipula, ka ye kwabo. Wa buna. Kwa hlala ke ku njalo. Wa ye waf' uMasipula e nga kulumanga luto pakati kwo muzi wake. (8) Kwa se ku vel' umbango ke e se file, eti uMajumba ungj' inkosi, ngob' unina wa ganwa kuqala. uZikode uti ~~uye wa kwesi' omkulu~~ "ini wa kwet' umkulu." ✕ Icala ke lay' oNdini ku Cetshwayo. (9) uletshwayo ~~ke~~ wa li ngumuka nje; ^wati^ "Wena Majumba u ginisile ukuti u ngi nkosi ka Masipula. ^Kepa^ ~~ubu~~ ^wa^ lunyazwa unyoko, o w~~a~~l' umuzi e wu nikwa uyihlo uMasipula. uZikode wa bekwa unina, o wa vum' izwi li ka Masipula. Ifa li ka Masipula, li kwabo ka Masipula; unyoko ke, wena Majumba, wafl' ala, unina ka Zikode wa li vuma. Li yakulahla Majumb' icala; wa lahlwa unyoko, ka wu lahlwa ini."

✕ ini inkosi, ngoba ngi ngo kwet' umkulu; ukuti umkulu ukuti umamakulu, ngoba e unina ka yise. Bonk' abantu ba no ninakulu. ~~uti~~ Kwet' umkulu = kwetu kwa mamakulu.